

בס"ד. שיחת ש"פ כיתשא, ט"ז אדר, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

א. אע"פ ש"מגילה נקראת" רק עד ט"ו¹, וכדאיתא בגמרא² שהלימוד להרבות עוד שני ימים לקריאת המגילה (ועוד עניני פורים) — "זמניהם דומיא דזמנם", "ימים כימים" — הוא בנוגע לימים שלפני י"ד (י"א וי"ב), ולא בנוגע לימים שלאחרי י"ד (ט"ז וי"ז), מ"מ, כיון שיש קס"ד בגמרא: "ואימא שיתסר ושיבסר", הנה קס"ד בתורה הוא ג"כ תורה.

וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר³ בנוגע לקושיא שהובאה בדרושי חסידות⁴ מדוע לא קבעו שמחת־תורה בחג השבועות, "זמן מתן תורתנו" — הנה גם לאחרי שנתבאר טעם הדבר, כיון שיש קס"ד בתורה לערוך שמחת בחג השבועות, הרי זה ענין שיש לו מקום.

וכל זה אפילו בנוגע לקס"ד שלאחרי המסקנא אין לו מקום, כמו "תיובתא"⁵. ועאכו"כ בנדו"ד, שהגמרא אינה מבטלת את הסברא "ואימא שיתסר ושיבסר", אלא רק מביאה לימוד מפסוק⁶ — "ולא יעבור כתיב", כך, שהסברא לקרוא את המגילה (ולעשות כמה עניני פורים) גם בשיתסר ושיבסר, יש לה מקום גם לפי המסקנא.

זאת ועוד: גם לאחרי הלימוד "ולא יעבור כתיב", הרי, מזה גופא שהפסוק צריך לשלול קריאת המגילה בשיתסר ושיבסר, מוכח, שיש להם שייכות לפורים, שלכן יש צורך לשלול אותם.

ידוגמא לדבר:

במאמר דפורים⁷ (שמיוסד על מאמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁸) נתבאר החילוק שבין האהבה ד"בכל לבבך ובכל נפשך", שהיא בהגבלה, לאהבה ד"בכל מאדך"⁹, שהיא בלתי מוגבלת — שהאהבה

1 חט"ו ע' 94, ע' 233. תו"מ חל"ו ע' 281.
 2 אסתר ט, כז.
 3 ד"ה ויהי אומן גו' פ"ו (לעיל ע' 128 ואילך).
 4 ד"ה הנ"ל עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שי ואילך).
 5 ואתחנן ו, ה.

1 משנה ריש מגילה.
 2 שם (ב, א).
 3 סה"ש תש"ב ריש ע' 125. וראה אג"ק שלו ח"ג ריש ע' קלג.
 4 ראה סה"מ תרפ"ט ע' 56, תרצ"ו ע' 41. ושי"נ.
 5 ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רסו. לקו"ש

ד"בכל לבכך ובכל נפשך" באה מצד ההתבוננות בבחי' האלקות שמתלבש בעולמות, ואילו האהבה ד"בכל מאדך" באה מצד ההתבוננות בבחי' האלקות שלמעלה מהשתלשלות והתלבשות בעולמות.

ומבואר במאמר, שבבחי' האלקות שלמעלה מעולמות גופא יש ב' מדריגות: בחי' האלקות שמופלא מעולמות, היינו, שיש לה שייכות להתלבשות בעולמות, אלא ששוללים זאת כו'. וכאשר ההתבוננות היא במדריגה זו, אין זה פועל אמיתית הענין ד"בכל מאדך", בלי גבול, כיון שעדיין יש לזה שייכות להתלבשות בעולמות, בדרך שלילה עכ"פ; ואילו אמיתית הענין ד"בכל מאדך" בלי גבול, הוא רק ע"י ההתבוננות וההכרה בבחי' האלקות שאינה שייכת כלל להתלבשות בעולמות, עד שאין צורך אפילו לשלול זאת, וע"ד מ"ש בתניא ח"ב¹⁰ שלא שייך לומר "על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג... לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשי' גשמית הנתפסת בידים".

ונמצא, שכאשר שוללים ענין א' מחבירו, הרי זה גופא ראי' שיש שייכות ויחס בין ב' ענינים אלו, אלא שהיחס והשייכות מתבטאים בכך שא' שולל את חבירו].

וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו — שט"ז אדר חל ביום השבת:

ענינו של יום השבת — שבו עולים ונכללים כל ששת ימי השבוע שלפניו, וכמארז"ל¹¹ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", שהכוונה ב"ערב שבת" במארז"ל זה היא לכל ימי השבוע, החל מיום ראשון בשבוע, ועאכו"כ החל מ"קמי שבתא"¹², יום רביעי, ויתירה מזה — מיום חמישי, שלכן מצינו שבכמה פרטים מתחילה ההכנה לשבת מיום חמישי¹³, ובודאי יום הששי.

וכיון שיום חמישי ויום ששי דשבוע זה הם י"ד וט"ו באדר — שגם בערי הפרזות אין אומרים תחנון ומרבים קצת בשמחה בט"ו באדר¹⁴ — הרי ודאי שיום השבת שייך עדיין לימי הפורים¹⁵.

ב. המשך השיחה, בנוגע להמדובר בהתוועדות דפורים (סכ"ט)

סי"א. סר"ג ס"ז. רסר"ס. וש"נ.

(10) שעהיוה"א פ"ט.

(14) שו"ע או"ח סתרצ"ז וברמ"א שם.

(11) ע"ז ג, סע"א.

(15) ראה גם שיחת ש"פ תשא, ט"ז אדר

(12) פסחים קו, סע"א.

(13) תשח"י בתחלתה (תו"מ חכ"ב ע' 178 ואילך).

(14) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב

אודות קביעת היו"ט דפורים ע"י מרדכי ואסתר, וקביעת קריאת המגילה וכתיבתה ע"י אסתר לבדה,

— שענין זה מרומז בכך שבפסוק¹⁶ "לקיים את ימי הפורים האלה" נאמר "כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה", ולאח"ז נאמר¹⁷ "ומאמר אסתר קיים .. ונכתב בספר"; החילוק ביניהם, שמצד מרדכי, ענין האור, די בזכרון הנס במחשבה ורוחניות, ודוקא מצד אסתר, מלשון "ואנכי הסתר אסתיר"¹⁸, שענינה ספירת המלכות כפי שירדת לבי"ע, ששם נוגע ענין הכלים, צ"ל הזכרון בקריאה וכתובה דוקא [וזהו גם החילוק בין הירושלמי¹⁹ (ש"מרדכי ואסתר .. שלחו לרבותינו") לבבלי²⁰ (ש"שלחה להם אסתר לחכמים") — אור ובירור החושך בתורה גופא]; והטעם שבנוגע לקיום ימי הפורים נאמר "ואסתר המלכה", ובנוגע לכתבת המגילה נאמר "ומאמר אסתר" סתם, בהתאם לחילוק בין אורות כללים במלכות גופא, אם היא באצילות או בירידתה לבי"ע —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²¹ בלקו"ש חט"ז ע' 352 ואילך.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

והענין בזה — שאע"פ שקריאת וכתבת המגילה הו"ע של ירידה לגבי ענין ימי הפורים, מ"מ, דוקא עי"ז נשלמת הכוונה. וההוראה מזה — ככל עניני התורה, מלשון הוראה²², שהיא נצחית, ובפרט בנוגע למגילת אסתר שבה מודגש יותר ענין הנצחיות, שהרי "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר"²³ — שלא די בעבודה שהיא מצד הנשמה בלבד, אפילו כפי שקשורה עם הקביעות דימי הפורים בענין הזמן, שנמשכת אח"כ גם בענין המקום, אלא יש צורך בעבודה הקשורה עם בירור הגוף ונפש הבהמית, כמבואר בתניא²⁴ שהנשמה ירדה לעוה"ז להתלבש בגוף ונפש החיונית כדי לתקנם כו', ולכן לא מספיקה כוונת המצוות, אלא צ"ל הקיום במעשה בפועל — לא רק בדיבור שהוא מעשה זוטא, אלא מעשה רבה²⁵, כמו כתיבה בדיו על הקלף.

(22) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ

בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

(23) רמב"ם סוף הל' מגילה.

(24) פל"ז (מח, ריש ע"ב).

(25) סנהדרין סה, א.

(16) אסתר ט, לא.

(17) שם, לב.

(18) וילך לא, יח. וראה חולין קלט, ב.

(19) מגילה פ"א ה"ה.

(20) מגילה ז, א.

(21) בשילוב שיחת פורים שנה זו.

ג. והנה, האמור לעיל אודות השייכות דכתיבת המגילה לאסתר דוקא, מלשון הסתר, קשור גם עם אופן כתיבת המגילה:

איתא בגמרא²⁰ "שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות, שלחו לה וכו', עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה²⁶, כתב זאת זכרון בספר, כתוב זאת, מה שכתוב כאן .. בספר, מה שכתוב במגילה". ועפ"ז, היתה צ"ל כתיבת המגילה כמו כתיבת ספר-תורה שיש בו אזכרות.

ואעפ"כ נכתבה המגילה באופן שאין בה אזכרות, וכפי שמבאר רבינו הזקן בתורה אור²⁷, שזהו מצד ענין ההסתר כו'.

ד. ויש להוסיף בזה, שענין כתיבת המגילה ללא אזכרות הובא גם בשו"ע של רבינו הזקן, כדלקמן.

ובהקדמה בנוגע לכללות לימוד שו"ע אדה"ז, שלדאבוננו מוזנח הדבר ביותר, ובפרט בענינים שלא זכינו שייגע לידינו הלכות אלו בשו"ע שלו, כמו הלכות מגילה. אבל האמת היא — שלא כדעת הטועים שיכולים ללמוד בשו"ע אדה"ז רק את ההלכות שישנם שם, משא"כ ההלכות שלא נמצאו שם, כי מה שאין אין כו', אלא גם בנוגע להלכות שלא הגיעו לידינו ניתן למצוא את שיטתו של אדה"ז — מענינים שנתבארו במקום אחר, כיון שהשו"ע הוא כלול מכל הענינים²⁸, ע"ד מארז"ל²⁹ "מאי בכל .. כלולה במקרא כלולה במשנה כלולה בתלמוד".

ובנדו"ד, מצינו ענין השייך לכתיבת המגילה — בשו"ע אדה"ז הלכות שבת³⁰: "כל כתיבי הקודש .. מצילין אותם מפני הדליקה בשבת, מפני האזכרות שבהם, חוץ ממגילת אסתר שאין בה אזכרות (ומוסיף טעם הדבר, אף שלכאורה אין זה נוגע לענין המבואר כאן בהלכות שבת) מפני שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי".

[ואף שרבינו הזקן בעצמו מבאר שזהו מצד ענין ההסתר כו' (כנ"ל ס"ג), הרי מובן שפירושים אלו אינם בסתירה זל"ז, שהרי זוהי "תורה אחת", אלא שזה ע"פ נגלה דתורה וזה ע"פ נסתר דתורה (וכדלקמן ס"ז)].

ה. ולכאורה הפירוש בזה — שכיון שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי, יש לחשוש שבמקום האזכרות יכתבו הפרסיים שם ע"ז שלהם.

וע"ד מ"ש הראב"ע³¹,

— שדבריו הובאו כמ"פ בתורת החסידות, ועד שאדמו"ר האמצעי

29 סנהדרין כד, א.

30 או"ח סשל"ד סי"ב.

31 בפתחה למג"א.

26 בשלח יז, יד.

27 מג"א ק, ב. (הוספות) קכא, ב"ג.

28 ראה גם תו"מ חל"ו ס"ע 71. וש"נ.

כותב³² שהאבן עזרא מסר נפשו על קידוש השם (אף שלא מצינו זאת בכתבי דברי ימי חייו³³) —

וז"ל: "אין במגילה הזאת זכר השם, והיא מספרי הקודש. ורבים השיבו כי (זכר השם במגילה) הוא (במ"ש³⁴) "ריוח והצלחה יעמוד ליהודים" ממקום אחר (שקאי על הקב"ה). וזה איננו נכון, כי לא נקרא השם מקום בכל ספרי הקודש, רק נקרא מעון (כמו "מעון אתה היית לנו"³⁵). . . וקדמונינו ז"ל קראוהו מקום³⁶, בעבור שכל מקום מלא כבודו. ועוד, מה טעם למלת אחר ("ממקום אחר"). והנכון בעיני . . . (ש)העתיקה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם, והם היו עובדי עבודה זרה, והיו כותבים תחת השם הנכבד והנורא שם תועבותם . . . (ולכן) כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגילה".

אבל כד דייקת שפיר בלשונו של אדה"ז (כידוע גודל הדיוק בלשונו הזהב בשו"ע³⁷, בדוגמת הדיוק בתניא³⁸) — "שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי" — הרי השינוי מדברי הראב"ע הוא בשתיים: (א) "שנשתלחה ליכתב", ולא ש"העתיקה" בעצמם, (ב) "בדתי פרס ומדי", ולא "בדברי הימים של מלכיהם".

וצריך ביאור בדיוק לשון אדה"ז "שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי" — שיכול להתפרש במובן של חוק (כמו "ויכתב בדתי פרס ומדי"³⁹, שפירושו בספרי חוק ומנהג המלכות⁴⁰) או במובן של עבודת אלקים, ולכאורה, שניהם אינם שייכים בנדו"ד, שמדובר רק אודות ענין של "דברי הימים"?

ו. ויש לבאר זה ע"פ הלכה נוספת בשו"ע אדה"ז שם⁴¹: "המינים דהיינו האדוקים בעבודה זרה . . . שכתבו להם כתבי הקודש, אע"פ שכתובים אשורית בלשון הקודש על הקלף ובדיו, אין מצילין אותם, ואף בחול שורפם עם האזכרות שבהם, מפני שכיון שהם אדוקים בעבודה זרה, בודאי כתבו אותן לשם עבודה זרה".

ועפ"ז י"ל, שהטעם שמגילת אסתר אין בה אזכרות הוא — לא כדי שלא יעתיקה הפרסיים ויכתבו שם ע"ז במקום שם הקודש,

38) ראה תו"מ — רשימת היומן ע' רלו.

וש"נ.

39) אסתר א, יט.

40) פרש"י עה"פ.

41) סכ"א.

32) שעה"ת ספ"ה (ה, ב).

33) ראה גם אג"ק ח"י ס"ע קסט.

34) אסתר ד, יד.

35) תהלים צ, א.

36) ב"ר פס"ח, ט. ועוד.

37) ראה גם תו"מ חל"ו ע' 155. וש"נ.

— שהרי: (א) למה להם להעתיק את המגילה, בה בשעה שכבר היתה כתובה אצלם, כדברי הגמרא²⁰: "שלחה להם אסתר לחכמים, קבעוני לדורות, שלחו לה, קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות, שלחה להם, כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס"⁴², (ב) איך יעלה על דעתם לשנות בהעתקת המגילה, בידעם שבודאי יש סופרים יהודים שכתבו המגילה ככתבם וכלשונם —

אלא "מפני שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי":

"כבר כתובה אני" — מגילת אסתר כפי שנכתבה ע"י חכמים ונשתלחה — "על דברי הימים למלכי מדי ופרס"; וכיון שהם אדוקים בע"ז, בודאי היו כותבים האזכרות לשם ע"ז, והיינו, שהיו כותבים באופן הקשור עם "דתי פרס ומדי", שזהו ענין של ע"ז.

וזהו גם הדיוק "מפני שנשתלחה ליכתב כו'" — דלכאורה: מה איכפת ליהודי שגוי כותב אזכרות לשם ע"ז, ובלשון הגמרא⁴³: "הלעיטהו לרשע וימות" (יניחם ויאכלו דבר האסור), אך הענין הוא — דכיון ש"נשתלחה", נמצא, שכתובת האזכרות לשם ע"ז היא באשמתו של יהודי (השולח) שגרם לכך, ויש בזה משום "שם אלהים אחרים גו' לא ישמע (מן הנכרי) על פיך" (שלא תעשה שותפות עם נכרי וישבע לך בע"ז שלו, נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך)⁴⁴, מלבד האיסור ד"לפני עור"⁴⁵.

ז. אמנם, הא גופא טעמא בעי⁴⁶: כיון שכללות הענין דפורים הי' באופן של נס, ועד ל"תוקפו של נס"⁴⁷, כך, שנתבטלו כל ההעלמות וכו' — מדוע נתגלגלו הדברים באופן שכתובת המגילה תצטרך להיות באופן שאין בה אזכרות!?

ועל זה בא הביאור בתורה אור — ע"פ פנימיות הענינים — שהענין דפורים הוא באופן ד"אנכי הסתר אסתיר גו'" (כנ"ל ס"ג), כפי שספירת המלכות יורדת בעולמות בי"ע (כנ"ל ס"ב).

אבל לאידך גיסא, יש בזה כוונה עמוקה יותר מאשר בענין גילוי האור שמצד מרדכי — שאפילו מגילה שהיא במעמד ומצב ירוד כ"כ שאי אפשר שיהיו בה אזכרות, הרי היא נעשית חלק מספרי הקודש שבתורה.

45 קדושים יט, יד. וראה גם תו"מ חמ"ז ס"ע 296. וש"נ.

46 ראה גם לקו"ש שם.

47 מגילה יט, א.

42 ראה גם "רשימות" חוברת קצו ס"ב. לקו"ש ח"ו ע' 190 ובהערה 9.

43 ב"ק סט, א (ובפרש"י).

44 משפטים כג, יג (ובפרש"י) —

מסנהדרין סג, ב). וראה גם "רשימות" שם.

וזוהי גם כללות המעלה שבזמן הגלות לגבי זמן הבית, שגם כש"גלו לבבל", "גלו לעילם" ו"גלו לאדום", אזי "שכינה עמהם"⁴⁸, וגם אז ישנם נסים, ואדרבה: "לעושה נפלאות גדולות (אלא שהם באופן ד)לברו"⁴⁹;

והעילוי הוא גם בעבודת האדם — שדוקא אז מאיר כח המס"נ, שהוא מצד כח הנשמה, שלמעלה גם מאור הנשמה (כמשנ"ת במאמר⁵⁰), ולכן, דוקא על העבודה שבזמן הגלות שהיא באופן ד"צמאה לך נפשי"⁵¹ — אומרים "כן (הלואי) בקודש חזיתך"⁵², כמודגש במיוחד אצל אחינו בני הנתונים בצרה ובשבי כו'⁵³.

* * *

ח. יש עוד ענין בפורים — בשייכות לדברי הגמרא⁵⁴ ש"נמשלה אסתר לשחר .. סוף כל הלילה" — הקשור עם השו"ע של רבינו הזקן: הביאור בתחלת שו"ע אדה"ז בחילוק שבין מהדו"ק למהדו"ת⁵⁵ בענין "אני מעורר השחר ואין השחר מעיר אותי",

— ע"פ דברי הט"ז⁵⁶ "שא"צ לסיוע התעוררות של מעלה", וכיון ש"מעלה זאת אינה אלא לדוד וכיו"ב", לכן לא הובא בשו"ע (ועד"ז בשו"ע אדה"ז במהדו"ק) — שכוונתו שאינו צריך להתעוררות מבחי' "שחר", כנס"י, מלכות שיורדת לבי"ע⁵⁷, שמשם נמשך הסיוע שלא

— פרטי השינויים שבו לגבי מהדו"ק.
אבל עדיין נשאר ענין שלא נתבאר אז — בסיום הסעיף: "שיהא הוא מעורר השחר", שענין זה הובא גם במהדו"ק, אבל לא ההמשך שלאח"ז — "ואין השחר מעורר אותי", ומסיים: "וזו מדה בינונית", ואח"כ ממשך בסעיף ב': "אבל ראוי לכל ירא שמים .. לקום בחצות הלילה כו'", שלא הובא במהדו"ק.
56) שהי' מקובל, והי' חתנו של הב"ח שהי' מקובל גדול, כידוע (ראה גם ר"ד ר"ה שנה זו). ולהעיר גם מאריכות דבריו בענין ברכת התורה (בטואו"ח סמ"ז) בנוגע ללימוד התורה לשמה — שיש שם לשונות שמצינו רק בתורת החסידות, וכנראה שלא שמו לב לזה, או שלא מתבוננים בזה — לא רק מתנגדים אלא גם חסידים! ... (ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 110).

48) שם כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
49) תהלים קלו, ד. וראה נדה לא, א.
50) ד"ה ויהי אומן את הדסה דפורים פ"ח (לעיל ע' 130 ואילך).
51) תהלים סג, ב.
52) שם, ג. וראה כש"ט בהוספות סס"ד. שו"נ.
53) חסר הסיום (המו"ל).
54) יומא כט, א.
55) ובהקדמה — שכבר דובר פעם (שיחת ש"פ וארא שנה זו ס"ח ואילך (תו"מ חל"ח ע' 351 ואילך)) אודות ד' הסימנים הראשונים בשו"ע אדה"ז, שיש בהם שתי מהדורות, מהדו"ק ומהדו"ת, שבמהדו"ק מעתיק רבינו הזקן — ע"פ רוב — לשון המחבר, ע"פ נגלה, ואילו במהדו"ת ישנם כמה ענינים של חסידות כמעט בגלוי, או אפילו בגלוי ממש. ועפ"ז נתבאר הסעיף הראשון במהדו"ת

57) שעז"נ (משלי לא, טו) "ותקם בעוד

להכשל בתאוות איסור⁵⁸; ולכן הביאו אדה"ז במהדרו"ת, בכתבו ש"זו מדה בינונית"⁵⁹ — מדריגת הבינוניות ע"פ תניא, שאינו צריך לסיוע מלמעלה מבחי' שחר, שלא להכשל בתאוות איסור⁶⁰.

וענין זה תובע אדה"ז מיד בהשכמת הבוקר⁶¹, גם במצב של חושך — כיון שהחושך הוא רק בחיצוניות, ובפנימיות הוא למעלה מההסתר⁶², ואדרבה: המצב דהסתר מעורר את פנימיות הנשמה ביתר שאת⁶³, ובא לידי ביטוי בכח המס"נ. ומזה באים להאור וגילוי — שזוהי הקימה כחצות לילה שמורה על הגילוי⁶⁴ —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש שם ע' 361 ואילך.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

ו"מסמך גאולה לגאולה"⁶⁵ — שמהגאולה דפורים נבוא תיכף ומיד לגאולה ד"ויהי בחצי הלילה"⁶⁶, שאז הי' הגילוי דבחי' "אני ולא מלאך

בקדושה גופא, ולא בגלות, בקליפות כו'.

(61 ראה גם שיחת ש"פ וארא הנ"ל.

(62 וזהו ענין "הדסה היא אסתר" (אסתר ב, ז) — ש"הרס" הוא "ענף עץ עבות", "עבות" (כע"ן), אבל קשור גם עם "אבות" (באל"ף), בחי' חג"ת, וכמשנ"ת במאמר דפורים (ד"ה ויהי אומן פ"ב (לעיל ע' 124)) שגם כאשר המלכות יורדת לבי"ע יורדת התפארת עמה, וזהו הפירוש ד"הסתר אסתיר פני" — שגם בבחי' ההסתר ישנו "פני", אלא שזוהו בהסתר.

(63 וע"ד הפירוש הידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר בענין "חלק אלקה ממעל ממש" (ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות לסש"ב" רפ"ב (ע' לד.) וש"נ), שבתביבת "ממש" יש ב' פירושים: (א) ממש מלשון מישוש, (ב) שזוהו ממש חלק אלקה, כמו העצם — שהעצם דהחלק אלקה ממעל (ממש כמו העצם) נמשך ומתגלה דוקא כאשר הנשמה מתלבשת בנה"ב ובגוף (ממש מלשון מישוש).

(64 וזהו גם הענין ד"בלילה ההוא נרדה שנת המלך" (אסתר ו, א) — בחי' אור וגילוי — כידוע שענין זה הי' בחצות לילה (ראה ילקוט מעם לועז על מג"א ע' רלא. מאור ושמש שמות, רמזי פורים ד"ה בלילה ההוא).

(65 מגילה ו, סע"ב.

(66 בא יב, סט.

לילה ותתן טרף לביתה", והיא בחי' היותר תחתונה שבמלכות (אחוריים דאחוריים) שבאה בגלות כו'.

(58 והיינו, שמצד ענין הגלות, עילם אדום כו', שייך גם תאוות איסור; ומצד זה ש"שכינה עמהם" ישנו הסיוע שלא להכשל בזה.

(59 שקאי לא רק על זמן הקימה "קודם אור הבוקר", ש"זו מדה בינונית" ביחס להקימה "בחצות הלילה" שבסעף ב', אלא שגם המדריגה שאין השחר מעיר אותי" היא "מדה בינונית" — דאל"כ, הי' אדה"ז צריך לכתוב הענין ד"מדה בינונית" בסעף ב', כדי שלא לתת מקום לטעות.

(60 אף שגם הוא, ואפילו צדיק, צריך סיוע מלמעלה* — בנוגע לענינים נעלים יותר לפי ערך עבודתו**, והסיוע הוא ממדריגות נעלות יותר באלקות — כמרומו בלשון רז"ל (סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ) "הקב"ה עוזרו" (למעלה מבחי' "שחר"): "הקדוש" — קדוש ומובדל, וגם "ברוך" שהוא מלשון המשכה — הי"ז המשכה

(* שהרי גם צדיקים יש להם מניעות כו', וכמארז"ל (סוכה נב, א) "צדיקים נדמה להם כהר".

(** ולהעיר ממארז"ל (יבמות קכא, ב) שהקב"ה מזקק עם צדיקים כחוש השערה.

.. אני ולא שרף .. אני ולא השליח .. אני הוא ולא אחר"⁶⁷, כפירוש רבינו הזקן⁶⁸ שבד' לשונות אלו שוללים את כל ד' העולמות, אפילו עולם האצילות, אלא זוהי המשכת העצמות שלמעלה לגמרי מהשתלשלות (ששם מגיעים ע"י בחי' כח של פנימיות הנשמה⁶⁹) — שגם בחי' זו תאיר בגילוי.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כי תשא.

* * *

י. ע"פ המבואר במדרשי חז"ל⁷⁰ שביטול גזירת המן היתה עי"ז שמרדכי עסק בלימוד התורה עם תינוקות של בית רבן שעמדו במס"נ כו', מובן, שימי הפורים הם הזמן המתאים לעורר בכל הקשור לחינוך הילדים.

ובהקדמה — שבשנים כתיקונם הי' הסדר שהחינוך שניתן לילדים ב"חדר" הי' כבר אמצע החינוך, כיון שהתחלת החינוך של הילד ניתן כבר בבית, ע"י אביו ואמו, זקנו וזקנתו, וכן האח הגדול כו'; אבל עתה הסדר הוא שב"חדר" צריכים להתחיל מהיסוד והאל"ף-ב"ית של החינוך⁷¹. וכבר דובר כמ"פ⁷² שהיסוד של חינוך יהודי הוא לא בנוגע לדינים, אלא גם — ובמיוחד — בנוגע למנהגי ישראל.

וכמודגש בליל הסדר שבחג הפסח — זמן החינוך של כללות ישראל, שהרי ביצי"מ היתה לידת עם ישראל⁷³ — שאע"פ שישנם פרטי הענינים ד"פסח מצה ומרור", שבהם יש גם חיובים מדאורייתא (כמו פסח בזמן שביהמ"ק הי' קיים) או מדרבנן, הרי למרות שישנו הכלל ש"כל המקודש מחבירו קודם את חבירו"⁷⁴, הנה כשמדובר אודות חינוך הילדים — החיוב ד"והגדת לבנך"⁷⁵, שבשביל זה עושים כמה שינויים כדי להתמי' התינוקות שלא ישנו וישאלו "מה נשתנה"⁷⁶ — הנה ההתחלה היא מהטיבול דכרפס, אע"פ שאין זה אלא מנהג בלבד.

67 נוסח הגש"פ (פיסקא ויוציאנו).

68 ראה לקו"ת צו יב, ג. וראה גם תו"מ

גם ח"ל ע' 53 ואילך.
73 ראה יחזקאל קאָפּיטל טז. תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

— רשימת היומן ס"ע רכג. וש"נ.

74 הוריות יב, סע"ב (במשנה). וש"נ.

69 ראה לקו"ש שם הערה 92.

75 בא יג, ח.

70 ראה אסת"ר ספ"ח. ספ"ט. ועוד.

76 ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתע"ב. שם

71 ראה גם תו"מ ח"ג ע' 227 ואילך.

סכ"ג. סל"א. סתע"ג סי"ד-טו. וש"נ.

72 ראה תו"מ ח"ט ע' 198 ואילך. וראה

ועד"ז מצינו בגזירת המן — בגלל הטענה "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים גו' ודתייהם שונות מכל עם"⁷⁷:

ובהקדמה — ש"דתייהם" כולל ריבוי ענינים; מדאורייתא ומדרבנן, עד לדקדוק קל של דברי סופרים, וכן מנהגי ישראל. ואף שבפסוק לא נתפרש דבר, הרי זה כמו כל עניני התורה שכתושב"כ הם בקיצור, ונתבארו בפרטיות במדרשי חז"ל.

ובנוגע לעניננו: בתרגום שני מפרט כו"כ ענינים ב"דתייהם שונות מכל עם", וכולל בחדא מחתא ענינים הכי חמורים עם ענינים שאינם אלא מנהג בלבד:

ומחד גיסא — "בתשרי.. בעשרא בי' קריין יתי' צומא רבה וציימין אינון נשיהון ובניהון ובנתיהון.. ואמריין יומא הדין מתכפרין חובנא כו"⁷⁸ — שנוסף על היותו חיוב מדאורייתא, הרי זה דבר שמקובל אצל כל בני, ועד שגם אלו שלעת-עתה אינם מקיימים כל עניני התומ"צ, הרי הם מקפידים על התענית דיוהכ"פ;

ומאידך גיסא — "בירח סיון.. יומא דעצרתא, סלקין לאיגר בית אלקהון, ושדיין חזורי תפוחים ומלקטין יתהון, ואמריין, היך מה דמלקטין חזורי, היכדין יתלקטו בניהון מן ביננא" (עולים על גג בית הכנסת שלהם, ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם, ואומרים, כשם שאנו מלקטים השושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם מבינינו⁷⁸ (שיתקבצו מן הגלות)) — שמזה שלא מצינו שנשאר רושם ממנהג זה, מובן, שלא זו בלבד שאין זה מדאורייתא, מדרבנן או דקדוק קל של דברי סופרים, אלא עוד זאת, שבמנהגי ישראל הי' זה רק באופן של הוראת שעה.

וכאשר המן מתאונן על כך ש"דתייהם שונות מכל עם" — כולל ב' ענינים אלו (התענית דיוהכ"פ וזריקת תפוחים מגג ביהכנ"ס בחג השבועות) בחדא מחתא!

וגם מזה רואים גודל ההקפדה על מנהגי ישראל, וטעם הדבר — כיון שמקיום המנהגים באים לקיום כל שאר הענינים.

יא. ובהמשך לזה — יש לעורר על מנהג ששייך גם לילדי ישראל שלומדים ב"חדר":

בשנים שעברו הי' פשוט אצל התלמידים הלומדים ב"חדר",

78) פי' פתשגן הכתב.

77) אסתר ג, ח.

שכאשר מפסיקים ללמוד ויוצאים מחדר לחדר כו', צריכים לסגור את הספר — סידור או חומש וכיו"ב⁷⁹.

ולהעיר, שמצד ההלכה יש אופנים שבהם אין איסור (מצד בזיון הספר), אלא רק ענין של "סכנה" (שמביא לשכחה)⁸⁰, ואעפ"כ, הי' דבר פשוט לכל שנזהרים בזה בכל האופנים.

ואילו עתה — יוצאים מחדר לחדר, ומשאירים את הספרים פתוחים, ואף א' לא שם לב לכך, ואין פוצה פה ומצפצף!

ומזה נשתלשל גם אי-ההקפדה על בזיון כתבי-קודש, שכאשר מתגלגל על הרצפה דף מספר תהלים, או חומש וכיו"ב, יכולים לעבור במקום כו"כ, תלמידים וגם מחנכים, תלמידי חכמים כו', עד ל"עדה קדושה", וכל אחד פונה לדרכו ("דער דרייט זיך אָהער און דער דרייט זיך אָהיין"), מבלי להגבי' דף-הספר מן הרצפה!

— זוהי אמנם רצפה של בית הכנסת שיש בה קדושה, אפילו בימות החול, ועאכו"כ ביום השבת, ש"מקדשא וקיימא"⁸¹ (ועד שמצינו לגבי אכילת שבת שלא שייך בה פרש — "פרש חגיכם"⁸², ולא פרש שבתכם⁸³), אבל אעפ"כ, הרי זה בזיון שמתגלגל דף על הרצפה. —

ומזה נשתלשל ענין חמור יותר (כידוע שההתחלה היא "בחבלי השוא", ומזה נעשה אח"כ "כעבות העגלה"⁸⁴) — שכאשר שומעים ברכה בחזרת הש"ץ או קדיש, עומדים כמו "גולם"... ולא עונים "ברוך הוא וברוך שמו" ו"אמן". והרי ענין זה — אף שלא נתפרש בתושב"כ — יש בו כו"כ דינים שנתפרשו בשו"ע ובשו"ע אדה"ז, אימתי מותר וצריך להפסיק בתפלה כדי לענות ברוך-הוא וברוך-שמו, ואימתי אסור להפסיק לעניית ב"ה וב"ש, אבל מותר וצריך להפסיק לעניית אמן, וכמו השקו"ט בנוגע לעניית אמן על ברכת "גאל ישראל" שלפני שמו"ע, וברכת "הבוחר בעמו ישראל באהבה" ו"אוהב עמו ישראל" שלפני ק"ש, שמשנים את ההנהגה הרגילה כדי שלא יצטרכו להפסיק לענות אמן, לפי הדעה שחייבים לעשות כן, שמא אין ההלכה כמותה⁸⁵.

— באמת רציתי לדבר על זה בהתוועדות דפורים, אבל התאפקתי,

(83) ראה תו"א ר"פ חיי שרה. ובכ"מ.

(84) ישע"י ה, יח. וראה סוכה נב, א.

(85) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סנט" ס"ד.

סס"ו ס"ט. ספר המנהגים חב"ד ע' 11.

(79) ראה ש"ך וט"ז יו"ד סרע"ז.

(80) ראה "הספר בהלכה" (אה"ק תשס"ג)

פ"י סכ"ט ואילך. וש"נ.

(81) ביצה יז, א.

(82) מלאכי ב, ג. וראה זח"ב פח, ב.

כיון שהעמידו מכונה שקולטת את כל מה שמדברים... והלואי שהדיבור עתה לא יהי' "קול קורא במדבר"!

פעם לא היו צריכים לדבר ולעורר על ענינים כאלו. — ילדה קטנה שהיתה גדולה מאחי' הקטן בשנה אחת בלבד, היתה אומרת לו שצריכים לסגור ספר כשמפסיקים ללמוד; וכשהיו באים לעניית אמן — "הָאָט מען זיך געטרייסלט"!

— ידוע ה"מעשה רב" שנדפס בהקדמת הלבוש אודות גודל הענין דעניית אמן, שפעם אחת נכשל בזה, "און ער האָט געהאָט צו זינגען און צו זאָגן".... אבל, ילדה קטנה, לא יודעת אודות הלבוש, ולא אודות מ"ש בהקדמת הלבוש, ואעפ"כ, גודל הענין דעניית אמן הי' אצלה דבר הפשוט.

ואילו בימינו אלו — הנה הוא בעצמו, יהודי בעל זקן שיבה, פונה לקיר ועונה ב"ה וב"ש ואמן בקול רם, וטופח לעצמו ("פאָטשט זיך צו"), באמרו "שישו בני מעיי", אבל, הוא "מורם מעם", ולא מתאים לו לומר לילד קטן שצריך לענות ב"ה וב"ש ואמן, לסגור הספר בגמר הלימוד, או להרים ספר מהרצפה.

וכאשר שואלים אותו: מאי האי? — משיב, שישנם דברים חמורים יותר, ו"קם⁸⁶ לי' בדרכה מיני".... אבל, האמת היא, שאין זה מענה כלל, שכן, נוסף לכך שהפטור ד"קם לי' בדרכה מיני" הוא רק בדיני אדם, ועדיין ישנו החיוב בידי שמים⁸⁷, הרי אדרבה: הקושיא היא כפולה — גם על ה"רבה מיני"!

משל למה הדבר דומה — לבית שיש לו רק גג, ללא כתלים. הגג הוא אמנם למעלה מהכתלים, אבל אעפ"כ, לא די בגג בלבד, שמגן מפני המטר, אלא יש צורך גם בכתלים, להגן מפני הרוחות וכו'. הן אמת שמוטב שיהי' לכל-הפחות גג מאשר שלא יהי' אפילו גג, אבל ודאי שאין זה בית הראוי לשמו — "כתפארת אדם לשבת בית"⁸⁸.

ולאחרי ההתבוננות בדבר, עלה בדעתי שהסיבה לכך שפלוגי אינו מעורר את הזולת על הענינים האמורים, היא מצד הטוב והקדושה: כיון שצריך להזהר בכבוד חבירו, לכן אינו רוצה להעיר לו מאומה, שהרי אינו יודע באיזה אופן יקבל חבירו את דבריו!... ומה גם שישנו ציווי "ואהבת

(86) כתובות לג, סע"ב. גיטין נב, סע"ב. (87) ראה פרש"י ב"מ צא, א (ד"ה רבא אמר).

(88) ישע"י מד, יג.

לרעך כמוך"⁸⁹, שבזה נכלל גם שחבירו צריך לאהוב אותו... יש לחשוש שכאשר דבריו לא יתקבלו אצל חבירו ברוח טובה, וחבירו ישיב לו על דבריו, אזי יכשיל אותו בהנהגה שהיא היפך "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ הרי הוא אנוס⁹⁰, ואונס⁹¹ רחמנא פטרי!

יב. ולאחרי דיבורים הנ"ל ששייכים לענין ד"זכוכית אדומה"⁹² — נסיים ב"דבר מלכות":

ראיתי פעם שכ"ק מו"ח אדמו"ר העיר — בדרכי נועם — למישהו שהשאיר ספר פתוח, שצריכים לסגור את הספר. ובידעי עד כמה הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר נזהר שלא להטריח כו', ובפרט שהי' מדובר אודות איש חשוב, אמרתי לכ"ק מו"ח אדמו"ר שלכאורה הי' יכול להורות לי לסגור את הספר? והשיב כ"ק מו"ח אדמו"ר, שנוסף לכך שהספר צריך להיות סגור, יש ענין שהלומד עצמו יסגור את הספר (אף שפרט זה לא נזכר בפירוש).

ומסיפור זה רואים שלמרות שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' מורם מעם, מ"מ, השתדל שלא זו בלבד שהספר ישאר סגור, אלא לומר להלומד עצמו שישגור הספר, ולא חשש שמא יחשוב שהנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר (להעיר לו שצריך לסגור הספר) לא היתה באופן של עדינות ("איידלקייט").

וזוהי הוראה למלמדים — שלא די בכך שהוא בעצמו ירא שמים, ומתנהג כמו צדיק עטוף במעיל פרוה ("א צדיק אין פעלץ")⁹³, אלא צריך להשפיע על התלמידים ולהנכם בכל פרטי הענינים דמנהגי ישראל, ובאופן שיהי' ניכר בהמחונך מי הוא המחנך.

ויה"ר שיחנכו את התלמידים באופן שהתלמיד ירצה לא רק להיות גאון בעל ראש טוב, אלא שיהיו לו גם רגלים בריאות, ע"י קיום מצוות מעשיות מתוך קבלת עול⁵³.



91) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

92) ראה גם לעיל ע' 73. וש"נ.

93) ראה גם תו"מ חל"ה ע' 200. וש"נ.

89) קדושים יט, יח.

90) נוסף על האונס מצד זה ש"יצרו הוא

שתקפו" (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב).